

Одјељење народне привреде — Министарство унутрашњих дјела — Цетиње дало је налог секретару одјељења П. Вујовићу да изврши преглед расадника у Црној Гори, те доносимо његов извјештај у цјелини:

МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ
ДЈЕЛА ГОСПОДИНУ ЈОВАНУ
ПЛАМЕНЦУ

ЦЕТИЊЕ

Ријешењем Вашим од 28 априла о. г. број 2814 извршио сам одређену ми ревизију у државним расадницима — Подгорица, Д. Град, Никшић и Ман. Морача.

Стање државних расадника у Подгорици је добро. Виноград млади од 6432 чокота понио је изврсан род. Бојазност је само од вјетрова, који тамо владају, да исти не упропасти, што је врло могуће, јер исти никакве заштите нема.

На овом младом винограду рачуна се род од прилике 6—7 хиљада килограма грозђа, што је врло много; но рад и пажња доводи истог до оваквог богатог резултата.

Виноград америкашки — овогодишњим зеленим калемљењем — облагородиће се.

Рад и чистота оба винограда служи за примјер. И питоми и амерички виноград подлежу великој похари. Ограде има. Но, та је ограда примитивна и врло слаба (крошом ограђена).

Воћни расадник честоји се из 304 комада облагорођеног воћа, од којих 250 комада стоје на род. Но пошто је прва година рода то се не може ни захтијевати за сад

какве користи. Воћњак је без оградe; само што је унаоколо подигнута жива ограда од мурве, и изглед врло лијепо одређује. Рад и чистота дотичног расадника заслужује похвалу. Између свега воћа — засијано је било, први пут, сијерак и дјетелина; те пошто је сијерак продат земљиште је прекопано и попуњено зељем разне врсте из гране државних интереса. И овај мали расадник изложен је великој похари.

До лозног расадника постоји шумски расадник у коме је посијано 45 кграма разног сјемена од четинара напр.: борова, смрча, јела, јасена, пајасеновина, багрема и др. Примање и ницање дотичног сјемена врло је повољно и стално се показују нове биљке разног рода, што необичан лијеп утисак даје. Шумски расадник се стално три до четири пута сваког дана залијева пумпом, што је неопходно потребно чињети према разлозима државног шумара — што тијем будуће расходе оправдава.

Уредбе и чистота овога расадника заслужује пажњу. Но, и поред свега што је без оградe, изложен, је штети.

За све три расадника мишљења сам да се требају оградити на начин: 1) Лозни и шумски расадник са два реда бодљикаве жице, по врх оградe од крша. У наоколо цијелога расадника потребно је ставити мертеке — ступчеве на даљину један од другог 4—5 м. Сваки мертек да је дугачак 3 метра, а у пречнику 10 цм. А између пак, ових мертека ставити живу ограду од мурве или др., тако често да се кроз једну годину дана учини формална и стална жива ограда, која би својом позицијом

штитила цио расадник од јаког сјевера. Будући, да ће ту бити један лозни расадник од 25.000 окалемљених лоза за цио лозни расадник, а особито ове године за виноград, који је на род, потребно је закупити мертеке од 2 метра дужине и 5 цм. дебљине, па између сваке три до четири метра ставити једну такву притку дуж цијелог реда, у правцу — како сјевер пува уза цио један ред притака. Успоставити три реда жице (телеграфске), да се ластари и чокоће уз исту пењу и привезу па кад сјевер дува — иде уз жицу у правцу стријеле и нема толико маха да лозу ломи и ништи, као што је у садашњем стању или пак у коме другоме, кад би било.

Воћни расадник исто тако захтијева приткање уза сваку воћку; према њеном порасту треба узети и дужину притке, јер у сваком противном случају сталним њеним повијањем, који проузрокује јаки вјетар изложене су пропасти.

Цјелокупни расадник ове јесени има се попуњавати воћем, као и жива ограда има се допуњавати.

Овome расаднику такође је потребна ограда помоћу мертека од 2 м. дужине и 7 цм. у пречнику, а по овим мертецима утврдити тј. приковати плетену жицу од 1.50 м. висине. Све ово има се налазити на спољашњој страни расадника и онда ће се унутрашња жива ограда пењати уза жицу и створити једна ограда дивне природе, која не само што ће служити расаднику за обезбједу већ и грани свиларства пут се ствара — будући да ће се иста грана засновати.

У расаднику воћном, дуж путова, подићи се воће чувавог пораста и развити у разне фигуре — да би, у улазу самом, расадник добио што сјајнији изглед.

У лозном, пак, расаднику подиће се, дуж цјелокупног пута, лоза у виду разних лукова. У виду тунела или друге форме, према укусу и плану самог расадника.

За оба расадника потребна су улазца врата, као и фирма са насловом „Државни лозни расадник“, „Државни воћни расадник“.

Шумски расадник се подиже у сврху пошумљавања Љубовића и

Горице и осталог, гдје потреба буде изискала.

Расадник Д. Град

У истоме постоји разно воће — у оба дијела истог расадника, које ће се давати привредницима. Исто тако у расаднику налазе се упрорене окалемљене лозе, као и ново-подигнути виноград на сталном мјесту. Расаднику — у оба дијела потребна је плетена жица због зечева и стоке, који продиру и поред бодљикаве жице и чине велику штету. За оба расадника потребна су улазна врата са табелом и насловом, ради угледа — „Државни лозни расадник“, „Државни воћни расадник“. Овај расадник према својој данашњој подјели има I и II дио.

На празним таблама подигнуће се ове године виноград као и воћњак разних врста. У расаднику је потребна кућа, како за стан, канцеларију и чувара тако и за курзисте, стратификацију лозе, оставку калемова, резница — преко зиме до прољећа.

Ове године подиће се пчелник од 15 ћерзонових кошница, које ће ступити у живот идуће године.

У истоме тј. расаднику — друге табле, треба извршити одводњавање затвореном дренажом пошто цијелог љета вода, која се налази, проузрокује труљење и пропадање воћа.

Овогодишњим калемљењем о-благорадиће се све воће у дотичном расаднику на сходан начин.

Цјелокупни расадник врло је лијеп својим засновом. Но, немарношћу дотичног виноградаря зато је запуштен у затрављен. Неочишћени изданци са воћака, што је на штету дотичних воћака. Овак-ва немарност је за сваку осуду.

Државни Расадник — Никшић

У овом расаднику има се извршити калемљење свега воћа, окопавање око воћа, чишћење стаза и путова, чишћење изданака од воћа. Овај несвршени посао не може се припасти дотичном руководиоцу пошто је исти и сувише

оптерећен великим послом. Рад по овоме, дољепописати, је предузео. Расадици захтијева — оградити плетене жице због зечева, који су својим глодањем воћака расадник доста оштетили.

Сточарски завод

Налази се у најповољнијем стању. Сва стока је врло добра. Од двије краве пештерске расе добивена су два телета извршне конструкције. Краве дају дневно млијека 65 кграма. Завод се уређује према наређењу ранијем овог Одјељења. Пажња стоке и уредбе Завода, колико је бар до сад предузето, којим руководи г. Др. Стефанели, за сваку похвалу.

Пићних биљака је засијано на празном земљишту дотичног Завода и рачуна се скупа са травом, да ће бити 100 тавара. Двадесетог ов. мј. стока диже на планину ради испаше.

Мљекарница је у добром стању. Производи се од дневне количине добивеног млијека. За сада онајвише масла, па онда, посног сира — пошто исто за сад има добар промет.

И мљекарница заједно са стокком издије на планину ради даље изграђивања поменутих производа. До самог Завода потребно је поиди мљекарницу.

За Завод се мора спремити довољна количина хране до нове траве 1910 год. За ситну стоку потребно је направити стаје, којих сада нема.

Државни расадник М. Морача

Расадици је на лијепом земљишту. Воће напредује добро. Но, исти је изложен похари, а највише страда од глодара — зечева, који младу воћку потпуно ољуште и која мора пропасти. Мишљења сам, да треба успоставити плетену жицу свуда у наоколо расадника, као и врата излазна учинити. Дивље воћке ће се на сходан начин ове године облагодарити.

Расадици је затрављен, што се не може припасти руковоцу

истог пошто радника није било. чак шта више нијесу хтјели ни радити пошто им се наднице уредно не плаћају, као што је случај био у ову годину — што им није плаћено било од марта мјесеца ове године. Ово је доста велика штета за поменути расадник мада се сви рачуни из овог Одјељења као и из Министарства финансија изврше на вријеме ипак је исто недовољно кад Колашинска царинарница не може исте исплатити.

Расадици је сувише удаљен од колског пута те је врло неподесан за комуникацију сваког производа, као и самог рада дотичног економата. Од Колашина до расадника има 4 уре коњем путовати, а пут је искључиво коњски. Економ, дотични, добија цијелу кореспонденцију од Одјељења једном у недјељу пошто пошта из М. Мораче у Калосин иде једном у недјељу, те према томе и рад доста неподесан. Један основни доказ: воће које је пренешено из Колашина у Ман. Морачу исушило се је због незгодне комуникације.

Расадици у Ман. Морачу може само послужити за сврху и примјер у мјесту, а никако у Морачко-васојевичкој области из преднаведених разлога.

Ревизију свију расадника, без Приморско-црногорског расадника, извршио сам у потпуности — од најмање до највеће ситнице, те, према томе, бићу слободан у неколико редова навести што би било у прилог државних интереса за будући рад и опстанак истих расадника.

Господине Министре, према овом извјештају, сачинићу програм, сепаратно за сваки будући рад привредних грана, у смислу како наука прописује и како је то свуд по свијету. Да бих постигао резултат повољности у своје предузећу ја Вас молим, да моје предлоге, које ћу у границама буџетске могућности спроводити, одобравате, а за цјелокупни рад стојим Вам морално и материјално одговоран.

Сви радови привредних органа стоје у тијесној вези са брзим извршењем, који подлежу моменталном природном промјеном и

могу извјесне радове пролангирати или боље рећи, уназадити за цијелу годину. Само јаком енергијом може се постићи сврха жељена од државних расадника, који треба да подлежу честој инспекцији и контроли од стране овог Одјељења. У сваком противном случају морао бих се и ја безуспјешно борити за корист и њихово успјевање.

Морам овдје увести и то, да дољепоменути не би могао ово издржати са досадашњим персоналом овог Одјељења, који је тако мали, да се само могу канцеларијске потребе уредно извршавати.

Неопходно је потребно поред два нисара имати лице по стручној спреми и школи за ову инспекцију, коме би, према потребама, била дужност и рад преднаведено.

Ја сам више но увјерен, да се ово Одјељење може ставити у ред најјачег Одјељења, разумије се, ако се све буде радило онако како привредна сврха и радови затражују. Стога, ако Одјељење, остане и даље као што је до сад било, рад је немогућан и безуспјешан.

Извјештај општи за годину 1909 поднијећу Г. Министру у тачности при закључку ове године за све радове и предузећа, која су извршена у течају исте.

О свему овоме сматрао сам за дужност извјестити Вас, с молбом, за даљи поступак и ријешење.

Секретар,
Пет. Л. Вујовић